

Het gat in de tijd

JEANETTE WINTERSON

HET GAT
IN DE TIJD

The Winter's Tale opnieuw verteld

Vertaling Lidwien Biekmann

Nijgh & Van Ditmar

Amsterdam

www.nijghenvanditmar.nl

Oorspronkelijke titel *The Gap of Time*
Hogarth, Penguin Random House, Londen
Copyright © Jeanette Winterson 2015
Copyright Nederlandse vertaling © Lidwien
Biekmann / Nijgh & Van Ditmar 2015
Omslag Nico Richter / Hogarth
Omslagbeeld Getty Images
Foto auteur Peter Peitsch
Typografie Nico Richter
NUR 302 / ISBN 978 90 388 0096 7

Voor Ruth Rendell 1930–2015

Na je vijftigste ontdek je verrast en met een gevoel
van suïcidale absolutie
dat wat je had bedoeld en waarin je hebt gefaald
nooit had kunnen lukken –
en beter moet worden gedaan.

– ROBERT LOWELL, 'For Sheridan'

Inhoud

HET ORIGINEEL II

DE COVERVERSIE I7

EEN 19

Waterige ster 21

De spin in de beker 34

Vals gesternte 65

Is dit niets? 71

Prikstok doornen netels wespenangels 86

Mijn leven is het doelwit van uw dromen 105

Een veer door elke wind bewogen 107

Als vreemde hier of daar 117

Haviken raven wolven beren 122

Pauze 129

TWEE 133

Verkeer 135

De dag van het feest 153

Bericht van de tijd 198

Pauze 215

DRIE 221

Geesten die wandelen 223

Zonder haar liefde waardeerde ik het niet 232

Hier in jouw stad 254

Als dit toverij is... 263

Wek haar dan, muziek 265

Dankwoord 285

HET ORIGINEEL

DE PLAATS. Het stuk begint op Sicilië, een van de vele fantasie-eilanden van Shakespeare.

DE TIJD. Verzonnen.

HET VERHAAL. Polixenes, de koning van Bohemen, logeert al negen maanden bij zijn jeugdvriend Leontes, de koning van Sicilië. Polixenes wil naar huis. Leontes probeert hem tevergeefs over te halen om te blijven.

De zwangere vrouw van Leontes, Hermione, mengt zich erin en Polixenes gaat ermee akkoord om nog wat langer te blijven.

Maar Leontes denkt dat Polixenes en Hermione een verhouding met elkaar hebben en dat het kind dat zij binnenkort zal baren van Polixenes is.

Leontes roept zijn bediende, Camillo, en draagt hem op om Polixenes te vergiftigen. In plaats daarvan waarschuwt Camillo Polixenes dat Leontes van plan is hem te vermoorden. Polixenes ontsnapt en neemt Camillo mee.

Leontes is woedend over die ontsnappingen en meteen beschuldigt hij zijn vrouw publiekelijk van ontrouw. Hij gooit haar in de gevangenis – doof voor de protesten van het gehele hof, vooral van de edelvrouwe Paulina, de enige die dapper genoeg is om zich tegen Leontes te verzetten.

Leontes vindt het vreselijk dat niemand zijn krankzin-

nige en verachtelijke beschuldigingen van Hermione geloofd, en om te voorkomen dat hij wordt aangezien voor een tiran, stuurt hij een afgezant naar het orakel van Delphi.

Intussen brengt Hermione een dochter ter wereld. Leontes verstoort het kind als bastaard en verordent haar dood.

Paulina brengt het kind naar Leontes in de hoop dat het zijn woede zal doen smelten. In plaats daarvan dreigt hij het de hersens in te slaan. Toch kan hij niet goed tegen Paulina op en hij stemt erin toe dat het kind naar een afgelegd oord wordt gebracht waar het aan haar lot zal worden overgelaten. Paulines echtgenoot, Antigonus, moet de daad verrichten.

Als Antigonus weg is, brengt Leontes Hermione voor het gerecht en vernedert haar ten overstaan van het Koninklijk Hof. Hoe meer hij haar beledigt, des te waardiger zij lijkt, en des te opmerkelijker haar zelfbeheersing en haar gestadige ontkenning van zijn krankzinnige beschuldigingen wordt.

Tijdens dit schijnproces arriveert de uitspraak van het orakel van Delphi. Het orakel verklaart dat Leontes een jaloerse tiran is, dat Hermione en Polixenes onschuldig zijn, dat het kind onschuldig is en dat Leontes geen erfgenaam zal hebben totdat het verloren kind is teruggevonden.

Leontes schuimbekt van woede en beschuldigt het orakel van leugenachtigheid. Terwijl hij dat doet, komt er een boodschapper binnenstormen die hem vertelt dat de jonge Mamilus, zijn enige zoon, dood is.

Hermione zakt in elkaar. Leontes heeft berouw. Het is te laat. De koningin is dood.

DE PLAATS. Bohemen. Tegenwoordig een deel van de Tsjechische Republiek. Het heeft nooit een zeekust gehad.

HET VERHAAL. Antigonus laat het kind Perdita achter op de kust van Bohemen met geld en enkele bewijzen van haar afkomst en probeert weg te komen voordat de storm losbarst. Het schip kapseist. Antigonus wordt gedood volgens 's werelds beroemdste regieaanwijzing: 'Antigonus af, achtervolgd door een beer'.

De plaatselijke schobbejak Autolycus ziet alles maar doet niets, behalve een paar zakken rollen, terwijl Perdita wordt gevonden door een arme herder (een *Shepherd*, vert.) en zijn domme zoon de Clown. Ze krijgen medelijden met de baby en voeden haar op als hun eigen dochter en zus.

DE TIJD. Zestien jaar later.

Prins Florizel, de zoon van Polixenes, is verliefd geworden op Perdita. Hij denkt dat ze een herdersdochter is.

Het toneel is een vrolijk feest – het schaapscheerdersfeest met onze herder en zijn zoon, de Clown, die nu rijk zijn dankzij het geld dat ze bij Perdita hebben gevonden.

Florizel doet alsof hij een gewone jongen is, geen rijke prins. In een opwelling vraagt hij Perdita ten huwelijk en hij vraagt twee oudere onbekenden als getuigen.

Die onbekenden blijken zijn vader Polixenes en Camillo in vermomming te zijn.

Als Perdita en Florizel elkaar de liefde verklaren, is de schobbejak Autolycus iedereen aan het bestelen terwijl hij de feestgangers vermaakt en ze voorliegt.

Hij is Shakespeares sympathiekste schurk: hij is geestig, rad van tong en laat zich door niets uit het veld slaan. Bovendien is hij het onwaarschijnlijke instrument dat tot een goede afloop zal leiden...

Terwijl de Clown bezig is om zijn vriendinnen, de herderinnen Mopsa en Dorcas te vermaken, en de Herder zich verheugt in het prille geluk van de geliefden, legt Polixenes zijn vermomming af en dreigt iedereen te vermoorden.

Hij vertrekt woedend en beveelt Florizel om Perdita nooit meer te zien. Camillo beseft dat dit zijn kans is om naar huis te kunnen gaan. Hij biedt aan om Florizel en Perdita naar Sicilië te brengen. Ze stemmen in en ontsnappen.

Ze worden gevolgd door de Herder, de Clown en Autolycus.

DE PLAATS. Sicilië.

DE TIJD. Een heden vol spanning en sensatie.

HET VERHAAL. Florizel en Perdita arriveren aan het hof. Leontes valt voor Perdita, tot de Herder en de Clown met het kistje met bewijzen van haar geboorte aankomen en hij zich realiseert dat ze zijn eigen dochter is.

Polixenes, die de voortvluchtigen heeft gevolgd, wordt met zowel Leontes als Florizel verzoend. Het einde is in zicht. Paulina nodigt iedereen bij haar thuis uit om een standbeeld van Hermione te bekijken. Dat beeld is zo levensecht dat Leontes het wil kussen, maar hij wordt gewaarschuwd door Paulina, die vervolgens aanbiedt om het standbeeld van de sokkel te laten komen.

Aan het einde van het stuk worden alle figuren zonder uitleg, aankondiging of psychologische interpretatie in een nieuw leven gestort. Wat ze daarvan zullen maken wordt overgelaten aan 'het gat in de tijd'.

DE COVERVERSIE

EEN

Waterige ster

Vannacht zag ik toch zoiets vreemds.

Ik was onderweg naar huis. Het was warm en drukkend weer zoals zo vaak in deze tijd van het jaar, dan glimt je huid en is je shirt nooit droog. Ik had piano gespeeld in de bar waar ik werk en niemand wilde weg, dus ik was later dan me lief was. Mijn zoon had gezegd dat hij langs zou komen met de auto, maar dat had hij niet gedaan.

Ik was onderweg naar huis om een uur of twee in de ochtend, met een flesje koud bier dat warm werd in mijn hand. Je mag op straat niet drinken, dat weet ik, maar wat kan het schelen als je negen uur achter elkaar hebt gewerkt, borrels hebt geschonken achter de bar toen het rustig was en piano hebt gespeeld toen het drukker werd. De mensen drinken meer als er live muziek is, dat is een feit.

Ik was onderweg naar huis toen het weer omsloeg en de regen als ijs naar beneden kwam – het was ijs: hagelstenen zo groot als golfballen en zo hard als ballen elastiek. De straat had nog de hitte van de dag, van de week, van de maand, van de zomer. Toen de hagel tegen de grond sloeg, was het alsof er ijsblokjes in een frituurpan werden gooid. Het was alsof het weer uit de straat omhoogkwam in plaats van uit de lucht naar beneden, alsof ik bestookt werd door een raadselachtig laag granaatvuur. Ik rende gebukt van portiek naar portiek, ik kon door de sissende

stoom mijn voeten niet eens zien. Op de traptreden van de kerk bleef ik even boven het borrelende schuim staan. Ik was doorweekt. Het geld in mijn zak plakte aan elkaar en mijn haar plakte aan mijn hoofd. Ik veegde de regen uit mijn ogen. Tranen van regen. Mijn vrouw is al een jaar dood. Het was zinloos om te schuilen. Ik kon net zo goed naar huis gaan.

Daarom nam ik de kortere weg. Die kortere weg neem ik niet graag vanwege het Babyluik.

Het ziekenhuis heeft dat een jaar geleden laten maken. Ik heb de bouwvakkers er elke dag mee bezig gezien als ik op bezoek was bij mijn vrouw. Ik zag ze het beton in de bekisting storten, een stalen bak in het betonnen omhulsel plaatsen, het raam monteren, en verwarming, licht en een alarm installeren. Een van de bouwvakkers wilde er niet aan meewerken, hij vond het verkeerd, ik denk immoreel. Een teken des tijds. Maar de tijd heeft zo veel tekenen dat we van harte zouden sterven als we ze allemaal zouden lezen.

Het luik is veilig en warm. Als de baby erin ligt en het luik wordt gesloten, rinkelt er in het ziekenhuis een bel en duurt het niet lang voordat er een verpleegster naar beneden komt, net lang genoeg om de moeder de kans te geven weg te gaan – het is bijna op de hoek van de straat. Dan is ze weg.

Ik heb het één keer zien gebeuren. Toen ben ik achter haar aan gerend. Ik riep: 'Mevrouw!' Ze draaide zich om. Ze keek me aan. Het duurde een seconde, zo'n seconde die een hele wereld omvat – en toen versprong de secundewijzer en was ze weg.

Ik ging terug. Het luik was leeg. Een paar dagen later overleed mijn vrouw. Dus ik loop daar niet meer langs naar huis.

Die Babyluiken hebben een geschiedenis. Hebben verhalen niet altijd een geschiedenis? Je denkt dat je in het heden leeft, maar het verleden volgt je als een schaduw.

Ik heb me erin verdiept. Vroeger, in de middeleeuwen, wanneer dat ook was, hadden ze in Europa ook Babyluiken. Dat noemden ze een Vondelingenwiel: een rond raam in een klooster of abdij waar je een baby door naar binnen kon leggen in de hoop dat God ervoor zou zorgen.

Je kon het ook ingepakt in het bos achterlaten om door de honden en de wolven te worden grootgebracht. Het achterlaten zonder naam maar met iets om het verhaal mee te beginnen.

Een auto rijdt te hard voorbij. Het water uit de goot spuit omhoog alsof ik nog niet kletsnat genoeg ben. Klootzak. De auto stopt, het is mijn zoon, Clo. Ik stap in. Hij geeft me een handdoek en ik droog mijn gezicht af, dankbaar en opeens doodmoe.

We rijden een eindje door met de radio aan. Berichten over het uitzonderlijke weer. Een supermaan. Gigantische golven op zee, de rivier treedt buiten zijn oevers. Ga niet op pad. Blijf binnen. Het is geen orkaan Katrina, maar het is ook geen avond om uit te gaan. De geparkeerde auto's langs de weg staan tot halverwege hun wielen in het water.

Dan zien we het.

Verderop staat een zwarte BMW 6 serie frontaal tegen een muur geramd. De portieren aan beide kanten staan open. Een kleine roestbak van een auto is op de achterkant geklapt. Twee criminelen staan een vent in elkaar te slaan. Mijn zoon toetert, rijdt recht op ze af met het raampje omlaag en roept: 'Hé! Klootzakken! Klootzakken!' Zijn auto zwenkt opzij als een van de mannen op ons

schiet en een voorband raakt. Mijn zoon geeft een ruk aan het stuur en de auto klappt tegen de stoeprand. De criminelen springen in de BMW en schrapen langs de muur waardoor de roestbak achter hen de straat op wordt geduwd. De man die in elkaar werd geslagen ligt op de grond. Hij heeft een mooi pak aan. Hij is een jaar of zestig. Hij bloedt. Het bloed stroomt met de regen over zijn gezicht. Hij zegt iets. Ik kniel naast hem. Zijn ogen zijn open. Hij is dood.

Mijn zoon kijkt me aan – ik ben zijn vader – wat moeten we doen? Dan horen we vanuit de verte, als vanaf een andere planeet, sirenes naderen.

‘Raak hem niet aan,’ zeg ik tegen mijn zoon. ‘Keer de auto.’

‘We moeten op de politie wachten.’

Ik schud mijn hoofd.

We hobbelen met de lekke band de hoek om en rijden langzaam de weg langs het ziekenhuis af. Er komt een ambulance uit de garage van de Eerste Hulp.

‘Ik moet dat wiel verwisselen.’

‘Rij de parkeerplaats van het ziekenhuis op.’

‘We moeten tegen de politie zeggen wat we hebben gezien.’

‘Hij is dood.’

Mijn zoon stopt en gaat de spullen pakken om het wiel te verwisselen. Ik blijf nog even drijfnat en doodstil op de doorweekte stoel zitten. Het licht van het ziekenhuis schijnt schel door de ruiten; ik haat dat ziekenhuis. Toen mijn vrouw was overleden zat ik ook zo in de auto. Door de voorruit te staren zonder iets te zien. De hele dag ging voorbij en toen werd het avond en was er niets veranderd omdat alles veranderd was.